

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยมีจำนวนและสัดส่วนของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและเห็นได้ชัด โดยปี พ.ศ. 2537 มีผู้สูงอายุคิดเป็นร้อยละ 6.8 ของประชากรทั้งประเทศ ปี พ.ศ. 2545 และ พ.ศ. 2550 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 9.4 และ 10.7 ตามลำดับ และในปี พ.ศ. 2554 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 12.2 ซึ่งเป็นผลจากการที่ประเทศประสบผลสำเร็จในนโยบายด้านประชากรและการวางแผนครอบครัว ทำให้อัตราเกิดลดลงอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งความก้าวหน้าทางการแพทย์ สาธารณสุข และเทคโนโลยี ทำให้ประชากรมีอายุยืนยาวขึ้น ส่งผลให้โครงสร้างประชากรของประเทศไทยเปลี่ยนแปลงไป เป็นโครงสร้างแบบผู้สูงอายุ หรืออาจกล่าวได้ว่าประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งในอาเซียนที่เข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) การเป็นสังคมสูงวัย คือ การที่มีจำนวนผู้สูงอายุหรือประชากรอายุ 60 ปี ขึ้นไป เพิ่มสูงขึ้นจนมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมดในขณะที่วัยเด็กและแรงงานลดน้อยลงเรื่อย ๆ จึงส่งผลกระทบต่อสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ ทำให้ต้องมีการจัดระบบการดูแลผู้สูงอายุในระยะยาวให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ทั้งเรื่อง การจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างจำกัด การจัดสรรสวัสดิการที่จำเป็นสำหรับผู้สูงอายุ รวมทั้งการบริการทางการแพทย์ ที่จำเป็นในระยะยาว(สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557 : 1)

ประเทศไทยเริ่มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุจึงควรมีการเตรียมการเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรมโดยผู้สูงอายุมีจำนวนมากขึ้นสัดส่วนคนทำงานลดลง ผลผลิตโดยรวมลดลงส่งผลให้รายได้ของประเทศลดลง อาจทำให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจของประเทศ ผู้สูงอายุต้องเกษียณอายุจากการทำงานประจำจึงทำให้ผู้สูงอายุไม่มีรายได้ต้องอาศัยรายได้จากเงินที่เก็บออมไว้ ถ้าผู้สูงอายุไม่มีเงินออมก็จะส่งผลให้เกิดปัญหาในการดำรงชีพเป็นภาระแก่สังคมที่ต้องช่วยเหลือเกื้อกูลจัดสวัสดิการต่าง ๆ ให้เหมาะสมและเพียงพอ (ชมพูนุท พรหมภักดี, 2556 : 1)

ผู้สูงอายุมีความกังวลที่จะมีการเปลี่ยนแปลงต่อการดำรงชีวิตหรือต้องมีการปรับวิถีการดำเนินชีวิตใหม่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ ด้านการเรียนรู้ สติปัญญา ด้านเศรษฐกิจ และสถานภาพทางสังคม สิ่งเหล่านี้มีความแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล ซึ่งครอบครัวมีภาระต้องรับผิดชอบในการทำมาหากิน การปรับตัวเพื่อรองรับเศรษฐกิจที่ต้องใช้ค่าใช้จ่ายสูงขึ้น ทำให้สมาชิกในครอบครัวไม่มีเวลาดูแลผู้สูงอายุเหมือนในสมัยก่อน ความคาดหวังในการดูแลคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุจากหน่วยงานภาครัฐก็เป็นเรื่องยากซึ่งภาครัฐมีนโยบายและมาตรการในการสงเคราะห์ผู้สูงอายุในด้านต่าง ๆ เช่น ส่งเสริมการจัดตั้งชมรม เบี้ยยังชีพรายเดือน และสวัสดิการเฉพาะผู้สูงอายุ แต่ก็ยังไม่เพียงพอ (เจริญญา วงษ์พรหมและคณะ. 2558 : 44-45)

ตำบลห้วยเตย อำเภอภูคัง จังหวัดมหาสารคาม แยกออกมาจากตำบลภูคัง ปัจจุบันตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอภูคังประกอบด้วย 19 หมู่บ้าน ได้แก่ ได้แก่ บ้านโชคชัย หมู่ 1 บ้านหนองแสง หมู่ 2 บ้านวังโจด หมู่ 3 บ้านหนองแคน หมู่ 4 บ้านห้วยนา หมู่ 5 บ้านสำโรง หมู่ 6 บ้านวังทอง หมู่ 7 บ้านโนนจันทร์หอม หมู่ 8 บ้านโนนงาม หมู่ 9 บ้านสำโรง หมู่ 10 บ้านหนองแสง

หมู่ 11 บ้านห้วยเตย หมู่ 12 บ้านหนองแสง หมู่ 13 บ้านลำโรง หมู่ 14 บ้านวังโจด หมู่ 15 บ้านหนองแสง หมู่ 16 บ้านห้วยนา หมู่ 17 บ้านห้วยนา หมู่ 18 และบ้านโนนงาม หมู่ 19 มีประชากรทั้งสิ้น 5,668 คน เพศชาย 2,856 คน เพศหญิง 2,806 คน มีจำนวนผู้สูงอายุจำนวน 878 คน คิดเป็นร้อยละ 15.49 ของจำนวนประชากรทั้งหมด โดยประชาชนในพื้นที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา ปลูกอ้อย ปลูกมันสำปะหลัง เป็นหลัก และการรวมกลุ่มในรูปแบบต่าง ๆ เช่น กลุ่มทอเสื้อก กุ่มเพาะเห็ด กลุ่มทำขนมขบเคี้ยว กลุ่มทอผ้าฝ้าย กลุ่มจักสานตะกร้า กลุ่มขนมจีน กลุ่มโรงสีชาวมุขชน กลุ่มกองทุนร้านค้าชุมชน กลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยชีวภาพ กลุ่มธนาคารขยะรีไซเคิล กลุ่มรับซื้อของเก่า กลุ่มกองทุนปุ๋ย กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน (อช.) กลุ่มอาสาสมัคร (อสม.) เป็นต้น อีกทั้งยังมีการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยเตย อำเภอภูคัง จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งมีกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อใช้ในการสืบสานประเพณีและสามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ (องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยเตย,2561)

ผู้สูงอายุในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยเตย มีผู้สูงอายุจำนวน 878 คน มีผู้สูงอายุติดสังคม ที่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้จำนวน 438 คน องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยเตย อำเภอภูคัง จังหวัดมหาสารคาม ได้ดำเนินโครงการศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตำบลห้วยเตยในรูปแบบของโรงเรียนผู้สูงอายุองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยเตย ทำการเรียนการสอนทุกวันศุกร์ที่ 2 และ 4 ของเดือน เพื่ออบรมให้ความรู้ผู้สูงอายุที่แก่อย่างมีคุณค่า ชราภาพอย่างมีศักดิ์ศรี ในปี 2561 เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุและกิจกรรมผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุให้ครบ 4 มิติได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ ด้านสังคมวัฒนธรรม และด้านสภาพแวดล้อม/สาธารณสุข รุ่นที่ 1 มีจำนวนผู้สูงอายุทั้งหมด 52 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยเตย,2561) เมื่อวิเคราะห์สภาพการณ์ผู้สูงอายุร่วมกับตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยเตย และผู้สูงอายุ ที่จะเชื่อมโยงไปสู่เป้าหมายร่วมกันคือ รูปแบบกิจกรรมการสร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุ โดยประเด็นปัญหาที่ร่วมกันวิเคราะห์และนำเสนอปัญหาและความต้องการเบื้องต้นทำให้ทราบว่ากลุ่มผู้สูงอายุมีความต้องการการผลิตสินค้าที่สภาพร่างกายสามารถทำการผลิตได้ เพื่อเป็นการสร้างรูปแบบกิจกรรมที่ผู้สูงอายุสามารถทำช่วงเวลาของผู้สูงอายุว่างจากกิจกรรมประจำวันของตนเอง เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีกิจกรรมสำหรับการสร้างรายได้ที่เหมาะสม และเสริมสร้างสุขภาพจิตที่ดีต่อไป

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษารูปแบบกิจกรรมที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่กลุ่มผู้สูงอายุ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่มเพื่อให้เกิดความสามัคคี ผลการวิจัยจะทำให้กลุ่มผู้สูงอายุเกิดแนวคิดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและเกิดความสามัคคีในหมู่คณะ นำมาซึ่งความมั่นคงของครอบครัวและความเข้มแข็งของชุมชนต่อไป

1.2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาบริบทของกลุ่มผู้สูงอายุในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยเตย อำเภอภูคัง จังหวัดมหาสารคาม

2.2 เพื่อเสนอรูปแบบกิจกรรมที่สามารถสร้างรายได้ให้กลุ่มผู้สูงอายุในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยเตย อำเภอกุตุรงค์ จังหวัดมหาสารคาม

1.3. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1.3.1 กลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่เป้าหมายได้ทำกิจกรรมที่เหมาะสมกับความสามารถเพื่อเสริมรายได้ให้กับตนเอง

1.3.2 กลุ่มผู้สูงอายุมีความสุขภาคภูมิใจในตัวเองและดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

1.4 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตไว้ดังนี้

1.4.1 ขอบเขตเชิงเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตทางด้านเนื้อหาเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมได้แก่ กระบวนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (Implementation) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefit) และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ซึ่งเป็นการกำหนดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมรายได้ผู้สูงอายุในครั้งผู้วิจัยได้ดำเนินการลักษณะของกิจกรรม ประกอบด้วย

1.4.1.1 สสำรวจและศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับกิจกรรมการฝึกอาชีพ

1.4.1.2 กำหนดกิจกรรมที่ได้รับการมีส่วนร่วมในการดำเนินการของชุมชนและกลุ่มอาชีพในชุมชน

1.4.1.3 ดำเนินการฝึกอบรมกิจกรรมการส่งเสริมรายได้ผู้สูงอายุ

1.4.1.4 ประเมินผลและการปรับปรุงกิจกรรมการส่งเสริมรายได้ผู้สูงอายุ

1.4.2 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้การจัดกิจกรรมการส่งเสริมรายได้ผู้สูงอายุในครั้งนี้ คือ ผู้สูงอายุที่อยู่ในโครงการอบรมความรู้ผู้สูงอายุที่แก่อย่างมีคุณค่า ชราภาพอย่างมีศักดิ์ศรี ตำบลห้วยเตย ประจำปี 2561 รุ่นที่ 1 ห้วยเตยสูงวัย แรกแย้ม แจ่มใส ร่างกายแข็งแรง จำนวน 52 คน

1.5 นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้สูงอายุ ตำบลห้วยเตย อำเภอกุตุรงค์ จังหวัดมหาสารคาม เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่ในโครงการอบรมความรู้ผู้สูงอายุที่แก่อย่างมีคุณค่า ชราภาพอย่างมีศักดิ์ศรี ตำบลห้วยเตย ประจำปี 2561 รุ่นที่ 1 ห้วยเตยสูงวัย แรกแย้ม แจ่มใส ร่างกายแข็งแรง

การมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการทำกิจกรรมที่สามารถสร้างรายได้ให้กลุ่มผู้สูงอายุซึ่งลำดับขั้นความสำคัญ 4 ประการ คือ การมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล